

2. Vasylenko O. V. Informal adult education: a new social and educational phenomenon. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, 2013. № 7. P. 35–44. (in Ukrainian)

3. Voliarska O. S., Pastushok O. I. Features of the development of adult education in European countries. *ScienceRise: Pedagogical Education*, 2016. № 7(3). P. 51–54. (in Ukrainian)

4. Nychkalo N. Andragogika in the system of pedagogical sciences. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, 2009. № 1. P. 7–20. (in Ukrainian)

5. Lukianova L. Historical and theoretical aspects of the training of andragogs in Poland. V V. Kremen, & Ye. Kunikovski, & N. Nychkalo (Red.). *Innovatsinist u nautsi i osviti: naukovе vydannia do yuvileiu profesora, doktora khabilitovanoho Frantyszka Shloska* (s. 465–472). Kyiv: Bohdanova A. M., 2013. P. 465–472. (in Ukrainian)

6. Aleksander T. Andragogika. Radom; Kraków: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji, 2009. 444 s. (in Polish)

УДК 378:7.012

Полтавець Наталія Вікторівна – аспірантка Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука

E-mail: natalka.arts@gmail.com

ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДОРΟΣЛИХ У КОНТЕКСТІ НАУКОВО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО АПАРАТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Анотація. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури проаналізовано поняття «творчий потенціал» у контексті науково-термінологічного апарату професійної педагогіки. Визначено, що творчий потенціал – це сукупність розвинених інтегративних рис особистості, професійних здібностей, нахилів, а також знань, умінь та навичок; рівень мотивації до художньо-творчої самореалізації, що уможливають її готовність і здатність до творчої продуктивної діяльності, художньо-творчої самореалізації і саморозвитку. Творчий потенціал є багатоаспектним, міждисциплінарним поняттям, а тому воно розглядається автором у контексті єдності педагогічного, психологічного, культурологічного, фізіологічного аспектів, які схарактеризовано в публікації.

Ключові слова: творчий потенціал, мистецька освіта, творча діяльність, художньо-творча самореалізація.

Poltavets Natalia – post-graduate student of the Kyiv State Academy of Decorative Arts and Design named after Mikhail Boychuk

E-mail: natalka.arts@gmail.com

ANALYSIS OF THE CONCEPT «CREATIVE POTENTIAL» IN THE CONTEXT OF THE SCIENTIFIC-TERMINOLOGICAL APPARATUS OF PROFESSIONAL PEDAGOGY

Summary. *The acquisition of special abilities, aesthetic experience and value orientations in the process of active artistic activity, as well as a complex of professional competences and aimed at professional artistic and creative self-realization of the individual and obtaining qualifications in various arts - is an actual task of contemporary artistic education. The solution of the above tasks depends on the development of future creative artists' potential. In the publication the author studies the problem of using the term "creative potential" in professional pedagogy and states that the term does not have a uniform definition.*

On the basis of the analysis of psychological and pedagogical literature, the publication analyzes the concept of "creative potential" in the context of the scientific terminological apparatus of professional pedagogy. It is determined that creative potential is a set of developed integrative features of personality, professional abilities, inclinations, as well as knowledge, skills and abilities, the level of motivation to artistic and creative self-realization that make it possible for its readiness and ability to creative productive activity, artistic and creative self-realization and self-development, motivation for professional activity. Creative potential is a multifaceted, interdisciplinary concept, and therefore it is considered by the author in the context of the unity of pedagogical, psychological, cultural, and physiological aspects, which are described in the publication.

Key words: *creative potential, artistic education, creative activity, artistic and creative self-realization.*

Полтавец Наталья Викторовна – аспирантка Киевской государственной академии декоративно-прикладного искусства и дизайна имени Михаила Бойчука

E-mail: natalka.arts@gmail.com

ТВОРЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ ВЗРОСЛЫХ В КОНТЕКСТЕ НАУЧНО-ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОГО АППАРАТА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКИ

Аннотация. *На основе анализа психолого-педагогической литературы в публикации проанализировано понятие «творческий потенциал» в контексте научно-терминологического аппарата профессиональной педагогики. Определено, что творческий потенциал*

– это совокупность развитых интегративных качеств личности, профессиональных способностей, задатков, а также знаний, умений и навыков, уровня мотивации к художественно-творческой самореализации, которые позволяют ее готовность и возможность к творческой продуктивной деятельности, художественно-творческой самореализации и саморазвитию, мотивации к профессиональной деятельности. Творческий потенциал представляет собой многогранное, междисциплинарное понятие, а потому рассматривается автором в контексте единства педагогического, психологического, культурологического, физиологического аспектов, которые проанализированы в публикации.

Ключевые слова: творческий потенциал, художественное образование, творческая деятельность, художественно-творческая самореализация.

У новій редакції Закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. №2145-VIII вперше подано визначення мистецької освіти як такої, що «передбачає здобуття спеціальних здібностей, естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій у процесі активної мистецької діяльності, набуття особою комплексу професійних, у тому числі виконавських, компетентностей та спрямованої на професійну художньо-творчу самореалізацію особистості й отримання кваліфікацій у різних видах мистецтв».

З огляду на зазначене вище, актуальною проблемою в організації мистецької діяльності є виявлення та розвиток творчого потенціалу майбутніх художників-живописців у процесі вивчення фахових дисциплін.

Розвитку художньо-творчого потенціалу учнів старших класів у шкільному дизайн-освітньому середовищі присвячено праці І. Станько (2005), розвиток творчого потенціалу майбутніх педагогів професійного навчання у процесі навчально-дослідницької діяльності у закладах вищої освіти вивчалися Ю. Осколковою (2009), Н. Соловійовою (дизайн-освіта) (2010) [10]; формування творчого потенціалу майбутніх лікарів у процесі професійної підготовки розглядалося Р. Слухенською (2016). Так, педагогічні умови самореалізації художньо-творчого потенціалу та духовно-творчого потенціалу майбутніх художників-педагогів виявлено Г. Гладишевим (2000) [5], О. Базильовим (2005).

Передусім вважаємо за потрібне конкретизувати терміносполуку «творчий потенціал», оскільки в сучасних виданнях з професійної педагогіки, довідковій літературі вона здебільшого розглядається крізь призму психологічної категорії (В. Кузін, І. Манوخа, В. Рибалка) [8, с. 417-418], ототожнюється з такими визначеннями як «творча обдарованість», «креативність», «талановитість» тощо. Проілюструємо зазначене вище на

конкретних прикладах.

Привертає увагу дисертаційне дослідження Цзя Яочен (2017) у якому вивчено розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці, та уточнено його педагогічну сутність. На думку автора, творчий потенціал майбутнього дизайнера розглядається в контексті творчої діяльності як «інтегративна якість особистості, що характеризується готовністю до високохудожнього конструкторсько-технологічного рішення завдань проектування нового продукту» та «розуміється як динамічний нелінійний процес їх професійно особистісного перетворення з позицій спрямованого освоєння професійних знань, умінь, навичок задля гармонізації людини і предметної дійсності» [12, с. 178].

Мета статті - проаналізувати сутність поняття «творчий потенціал» на основі використання методів теоретичного аналізу, узагальнення, систематизації, зіставлення.

У ході дослідження ми дійшли висновку, що аналізовані нами психолого-педагогічні джерела не містять уніфікованого загальноприйнятого визначення терміносполуки «творчий потенціал». Г. Гладишев використовував поняття «духовно-творчий потенціал», І. Станько та О. Базилев – «художньо-творчий потенціал». Сутність творчого потенціалу за різними дослідниками викладено нами в таблиці 1.

Таблиця 1

**Сутність поняття «творчий потенціал»
за різними джерелами**

Назва поняття, терміносполуки	Сутність поняття, автор, джерело
Творчий потенціал (студентів – майбутніх спеціалістів соціально-культурної діяльності)	Метод ефективного оволодіння науковими знаннями і духовним досвідом студентами шляхом мотиваційно-потрібнісного розвитку творчого потенціалу, оволодіння вищими гуманістичними цінностями культури, активізації самостійної творчої діяльності. <i>За Д. Горбачевою [4].</i>
Духовно-творчий потенціал (художника-педагога)	Це сукупність здібностей, що визначають його самореалізацію і саморозвиток, що дають змогу реалізувати творчі продуктивні потенції власної діяльності і діяльності учнів. <i>За Г. Гладишевим [5].</i>
Творчий потенціал (майбутнього вчителя художніх дисциплін)	Інтегративна цілісність що охоплює спрямованість студентів на самореалізацію творчого потенціалу у навчально-професійній діяльності а також єдність емоційного, раціонального і інтуїтивного начала у пізнанні художнього образу витворів мистецтва; а також позицій, відношень, знань, умінь, що

	уможливають вчителю оптимально застосовувати прийоми дій відповідно до нових умов професійної діяльності <i>За О. Шамріною [11, С. 165-166].</i>
Творчий потенціал (студентів архітектурно-художніх спеціальностей)	Визначається комплексом особистісних якостей (цілепокладання, уважність, незалежність, усвідомлена сміливість, дієвість), що дають змогу найбільш повно реалізувати всі професійні аспекти. <i>(За М. Алексеєвою) [1].</i>
Творчий потенціал (майбутніх педагогів професійного навчання (дизайн))	Складна поліфункціональна освіта, одним з найважливіших компонентом якої є положення про те, що педагоги професійної освіти (дизайн) мають водночас бути і учасниками творчої діяльності, і навчати інших цієї діяльності. Їхній творчий потенціал охоплює ті компоненти, які пов'язані із творчістю в галузі дизайну, і ті компоненти, що пов'язані з педагогічною діяльністю. <i>За Н. Соловйовою [10].</i>
Творчий потенціал (особистості)	Можливість, готовність особистості здійснювати ефективну творчу діяльність. <i>За В. Рибалкою [7, с. 417-418].</i>
Творчий потенціал (особистості)	Складно організована багатокomпонентна структура, що охоплює основні види творчої активності особистості за ознакою створюваного у процесі діяльності продукту. <i>За І. Манохою [7, с. 417].</i>
Потенційна обдарованість	психологічна характеристика особистості, яка має визначені психічні можливості (потенціал) особистості для високих досягнень у тій чи іншій діяльності, але не може реалізувати своїх здатностей у даний момент часу в силу їх функціональної недосконалості [8, с. 69].
Творчий потенціал	інтегративна якість особистості, що відображає сукупність творчих сил; визначає готовність і можливість до творчої самореалізації й саморозвитку, до втілення нових, оригінальних ідей; забезпечує ефективну взаємодію особистості з іншими людьми й продуктивність її діяльності у будь-якій галузі виробництва. <i>За Цзя Яочен [12, с. 26].</i>

Отже, виходячи із сутності аналізу поняття «творчий потенціал», викладені нами в таблиці 1 та тлумачення понять «творчість», «потенціал», «талант», «креативність», «творча грамотність», «творча ініціатива», «креативність» наведених у довідковій літературі [3, с. 76, с.75; 7, с. 416-418; 8, с. 243, 42, 62], творчий потенціал – це сукупність розвинених інтегративних рис особистості, професійних здібностей, нахилів, а також знань, умінь та навичок, рівень мотивації до художньо-

творчої самореалізації, що уможливлюють її готовність і здатність до творчої продуктивної діяльності, художньо-творчої самореалізації і саморозвитку, мотивації до професійної діяльності, творчої ініціативи. Розвиток творчого потенціалу майбутніх художників відбувається найбільш оптимально у стимулюючому педагогічному середовищі (з дотриманням дидактичних вимог до навчальних завдань, правильно дібраними формами і методами організації навчально-творчої діяльності тощо).

Зауважимо, що у педагогічних дослідженнях доцільно використовувати міждисциплінарний підхід [2; 8], що ґрунтується на синергії різних наук і передбачає цілісне (комплексне), багатоаспектне бачення стану і проблем розвитку освіти з метою отримання науково обґрунтованих результатів. На нашу думку, творчий потенціал є багатоаспектним, міждисциплінарним поняттям, а тому маємо його розглядати у контексті єдності педагогічного, психологічного, культурологічного, фізіологічного аспектів. Розглянемо їх більш детально.

Педагогічний аспект передбачає єдність таких заходів:

- організацію навчальних занять на засадах компетентісного, системного, діяльнісного і особистісно-орієнтованому підходах;
- розробку навчально-програмної документації з дотриманням відповідних дидактичних принципів та вимог професійної педагогіки;
- розробленість програм і відповідних критеріїв, спрямованих на виявлення, розвиток і вдосконалення особистісних якостей за якими можна визначити рівень розвитку творчого потенціалу;
- добір оптимальних форм і методів організації навчальних занять, пленерів, замальовок, самостійних робіт, розробку комплексу засобів навчання, відвідування художніх музеїв і виставок, організація додаткових занять з ґрунтовним аналізом виконаних робіт тощо;
- організацію навчально-творчого середовища, яке сприятиме розвитку творчого потенціалу, орієнтація на сприймання витворів мистецтва як митця і як глядача.

Водночас йдеться про аналіз творчих робіт, рівень творчої грамотності, професійних знань, умінь і навичок майбутніх художників, рівень знань з академічного малюнка і творчої реалізації задуму.

Психологічний аспект. Для розвитку творчого потенціалу майбутніх художників важливе значення має *мотивація учіння і праці* – система цілей, потреб і мотивів, які спонукають до оволодіння загальними і професійними знаннями, розвитку професійних здібностей, навчально-пізнавальних і професійних умінь [3, с. 38, 43-44]. У контексті нашого дослідження, серед прийомів мотивації до творчої діяльності найбільш значущими є престижність творчої діяльності, соціальна значущість виконаних робіт, єдність інтелектуальної і творчої праці, можливість перевірити в дії свої здібності, сприятливі умови праці (організація

робочого місця, добір якісних робочих матеріалів, поєднання колективних та індивідуальних форм роботи, добір цікавих завдань та вправ тощо).

Водночас важливе значення має розвиток альтернативного та образного мислення, творчої грамотності, довільної уваги, уваги та пам'яті.

Культурологічний аспект візуалізує формування національного стилю в творчості майбутніх художників, розвитку їх духовності – системи найвищих нематеріальних цінностей, їх самореалізації шляхом засвоєння цих цінностей, розвитку духовного світу, ерудованості, розвинутому емоційному інтелекті, моральності, фундаментальних аспектах – жити, творити, пізнавати для людства.

Фізіологічний аспект передбачає створення сприятливих умов праці за мольбертами, в умовах природи на пленерах, етюдах, замальовках з метою забезпечення оптимальних умов праці, уникаючи травматизму, професійних захворювань. Насамперед йдеться про правильно організоване освітлення природи, постановок, добір гіпсових фігур, муляжів відповідно до санітарно-гігієнічних норм, вимог виробничої естетики тощо.

Отже, творчий потенціал являє собою це сукупність розвинених інтегративних рис особистості, визначені психічні можливості, професійні здібності, нахили, а також знання, уміння та навички, рівень мотивації до художньо-творчої самореалізації, що уможливають її готовність і здатність до творчої продуктивної діяльності, художньо-творчої самореалізації і саморозвитку, мотивації до професійної діяльності, творчої ініціативи. Для розвитку творчого потенціалу майбутніх художників важливе значення має стимулююче педагогічне середовище (з дотриманням дидактичних вимог до навчальних завдань, оптимально дібраними формами і методами організації навчально-творчої діяльності тощо). Творчий потенціал – багатоаспектне, міждисциплінарне поняття, що охоплює єдність педагогічного, психологічного, культурологічного, фізіологічного та інших аспектів

Література

1. Алексеева М.А. *Развитие творческого потенциала студентов в процессе обучения методике преподавания специальных дисциплин*: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Кострома, 2002. 181 с.

2. Аніщенко О.В. *Технології професійного розвитку дорослих як наукова міждисциплінарна проблема*. Освіта впродовж життя: вимоги часу: матеріали VI Всеукраїнських педагогічних читань до 95-річчя від дня народження видатного вченого-педагога Олени Степанівни Дубинчук [колектив авторів]; заг. ред. Л.Б. Лук'янової, О.В. Аніщенко. К.; Ніжин: ПП Лисенко М.М. 2014. С. 46-48.

3. Аніщенко О.В., Смоляна Н.В. *Теоретичне і виробниче навчання у професійно-технічних навчальних закладах: короткий термінологічний словник* / О.В. Аніщенко, Н.В.Смоляна. К.; Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2012. 103 с.

4. Горбачева Д. А. *Развитие творческого потенциала студентов вузов культуры и искусств – будущих специалистов социально-культурной деятельности: аксиологический подход*: дис. ... д. пед. н.: 13.00.05, 13.00.08. Москва, 2009. 446 с.

5. Гладышев Г.М. *Педагогические условия духовно-творческого потенциала будущего художника-педагога*: дис. ... к. пед. н.: 13.00.01. Оренбург, 2000. 204 с.

6. Мурсамітова І.А., Матліна О.В. Розвиток творчого потенціалу особистості засобами мистецтва як умова її професійної спрямованості // *IV Міжнародна науково-практична конференція «Образовательный процесс: взгляд изнутри»* (29-30 ноября 2010 г.). URL: http://www.confcontact.com/20102911/5_mursam.htm

7. *Освіта дорослих: енциклопедичний словник* / за ред. В.Г. Кременя, Ю.В. Ковбасюка; [упоряд. Н.Г. Протасова та ін.]. К.: Основа, 2014. 496 с.

8. *Педагогический словарь : учеб. пособ. / В.И. Загвязинский и др. М.*: Изд. центр «Академия», 2008. 352 с.

9. Смоляна Н.В. *Поняття «виробнича праця» у контексті науково-термінологічного апарату професійної педагогіки*. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи : зб. наук. пр. 2012. Вип. 4. С. 71-79.

10. Соловьева Н.Н. *Развитие творческого потенциала будущих педагогов профессионального обучения (дизайн) в процессе учебно-исследовательской деятельности в вузе*: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Казань, 2010. 303 с.

11. Шамрина Е.А. *Развитие творческого потенциала будущих учителей образовательной области «Искусство» в системе педагогического образования*: дис. канд. пед. наук: 13.00.08. М., 2006. 196 с.

12. Цзя Яочен. *Розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці*: дис. ... канд. пед. н: спец.: 13.00.04. К., 2017. 225 с.

Bibliography

1. Alekseeva M.A. *Development of students' creative potential in the process of teaching the methodology of teaching special disciplines: dy'ss. kand. ped. nauk*: 13.00.08. Kostroma, 2002. 181 s. (in Russian)

2. Anishchenko O.V. *Technologies of professional development of adults as a scientific interdisciplinary problem. Osivta vprodovzh zhyttia: vymohy chasu: materialy VI Vseukrainskykh pedahohichnykh chytan do 95-richchia vid dnia narodzhennia vydatnoho vchenoho-pedahoha Oleny Stepanivny Dubynchuk [kolektyv avtoriv]; zah. red. L.B. Lukianovoi, O.V. Anishchenko. K.; Nizhyn: PP Lysenko M.M. 2014. S. 46-48. (in Ukrainian)*

3. Anishchenko O.V., Smolyana N.V. *Theoretical and production training in vocational schools: korotkyj terminologichnyj slovnyk*. K.; Nizhy'n: Vy'davecz` PP Ly`senko M.M., 2012. 103 s. (in Ukrainian)

4. Gorbacheva D. A. *Development of creative potential of students of universities of culture and arts – future specialists in social and cultural activities: axiological approach: dy's. ... d. ped. n.:* 13.00.05, 13.00.08. Moskva, 2009. 446 s. (in Russian)

5. Gladyshev G.M. *Pedagogical conditions of the spiritual and creative potential of the future artist-teacher*: dy's. ... k. ped. n.: 13.00.01. Orenburg, 2000. 204 s. (in

Russian)

6. Mursamitova I.A., Matlina O.V. The development of creative potential of the personality means of art as a condition of its professional orientation // *IV Mezhdunar. nauchno-prakty`cheskaya konferency`ya «Obrazovatel`nyj process: vzglyad y`znutry`»* (29-30 noyabrya 2010 goda). URL: Rezhym`m dostupu do dokumenta: http://www.confcontact.com/20102911/5_mursam.htm (in Russian)

7. *Adult Education: An Encyclopedia Dictionary* / za red. V.G. Kremenya, Yu.V. Kovbasyuka; [uporyad. N.G. Protasova ta in.]. K.: Osnova, 2014. 496 s. (in Ukrainian)

8. *Pedagogical dictionary*: ucheb. posob. dlya stud. vyssh. ucheb. zaved. / V.Y. Zagvyazy`nsky`j y` dr. M. : Y`zd. centr «Akademy`ya», 2008. 352 s. (in Russian)

9. Smolyana N.V. *Concept «productive labour» in the context of scientifically-terminological vehicle of professional pedagogics*. Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy : zb. nauk. pr. 2012. Vyp. 4. S. 71-79. (in Ukrainian)

10. Solov`eva N.N. *The development of the creative potential of future teachers of vocational training (design) in the process of teaching and research activities at the university*: dy`s. ... kand. ped. nauk: 13.00.08. Kazan`, 2010. 303 s. (in Russian)

11. Shamry`na E.A. *Development of creative potential of future teachers of the educational field «Art» in the system of pedagogical education*: dy`s. kand. ped. nauk: 13.00.08. M., 2006. 196 s. (in Russian)

12. Czzya Yaochen. *Development of creative potential of future specialists in graphic design in professional training*: dy`s. kand. ped. n: 13.00.04. K., 2017. 225 s. (in Russian)

УДК: 378.147.88+37.00(4)

Pavliuk Roman – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Deputy Director on Academic Affairs of Institute of Human Sciences of Borys Grinchenko Kyiv University

ORCID ID 0000-0002-8957-6158

E-mail: r.pavliuk@kubd.edu.ua

DISCOVERING OF RESEARCH-BASED TRAINING SYSTEM EFFECTIVENESS IN UKRAINE

Summary. *The research is devoted to the study of research-based training features in the system of higher education in Ukraine. On the basis of electronic survey it was summarized the features of research-based training understanding, its methods, forms, characteristics by teachers and scientists of various universities of Ukraine. It was compared the understanding of Ukrainian scientists and international scientists in the field of research-based training and singled out some gaps in Ukrainian experience of its usage. It was found that Ukrainian educators classified research-based training as a technology of training and a form of organization of training. Ukrainian educators determine objectives/goals of research-based training as an integrated system: research-*